

bé a Aiguaviva de Bergantes, Valljunquera, Tamarit de Ll.)

Altrament, el ll. GEMMA restà també, amb caràcter popular romànic, en el sentit de 'pega', 'resina' (que brolla de l'arbre comparable a un rebrot o gèmol, i guspirejant com pedra preciosa), en occità antic, en gascó (*gème, yemo*) i en parlers portuguesos i de l'Occident d'Oïl; més en DCEC (iv, 775) i DECH; d'aquí probablement és compost el bearn. *aygue-jém* «source ou nappe d'eau à peu de profondeur du sol», provinent de *jeme* 'resina': és a dir 'terreny que traspua aigua igual que un arbre traspua resina' (format com *aigua-ves* i anàlegs), i després se n'ha tret *aygue-jemàt* «se dit d'un terrain imperméable, imprégné d'eau» (Palay), hi ha, doncs, només coincidència casual amb les nostres aigües gemades. Endemés, una derivació de significat semblant degué tenir en altre temps alguna prolongació fins als nostres Pirineus, car l'*InuLC*, s. v. *cera*, registra, en un doc. de Vinçà, de 1355, un cas de *sera jamada* que explica Alart com «cire gom-
mée»: deu haver-hi doncs extensió de la resina a la goma, que brota d'un arbre en forma semblant. Més difícil fóra, en canvi, concebre, que en l'origen de la nostra expressió hi hagi una idea metafòrica d'aigua brotant com una poncella.

Gemma i *gema* (Dfa.) són llatinismes broixos i recents [Lab. 1864].

DERIV.: Del ll. GEMMŪLA diminutiu 'brotet', 'pedreta preciosa' [S. II d. C.] prové l'emp. + *gèmol* (potser hereditari),³ que ja s'anotava Coromines a Llers el 1898 com a «branqueta nova de l'any», ex.: «aquesta olivera ha posat moltes *gèmoles*» i que després usà literàriament en diverses obres seves, no sols en *Les Gràcies de l'Empordà*: «la tramuntana --- llevava la polseguera del seu galop: el cor s'oprimia, pensant en les esperances perdudes pel flagell d'aquella fúria escabellada, que picola les *gèmoles* tendres de les tòries, i espolsa el garró de les oliveres, i ajeu els blats», «quan la darrera branca de coral pugí a flor d'aigua, entre les dents de l'últim pescador del país, s'assecarà per a tu, Empordà meu de les dolces gràcies, una *gèmol* viva de l'arbre que els fills de Fòcida varen plantar en les teves riberes» (v, p. 32; xxii, p. 66). Més conegut com a cultisme net, amb la grafia *gèmula*: «la llavor --- una o dues fulles grosses --- anomenades *cotilèdons*, envolten la part principal del petit ésser --- germen format per una tija --- i una *gèmula*, borronet o brot amagat entre els *cotilèdons*», Fontserè (*Ci. Fi. Nat.*, p. 145). + *Gemós*: «creixien en sengles testos cofoyes mates d'herbes y plantes oloroses, y de pintades y *gemoses* flors», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 199).

Gemar; *gemació* [SLitCosta 1868], *gemal*. *Gemular*; *gemulació*.

CRP.: *Gemmifer* [SLitCosta]. *Gemiforme*. *Gemipar*.

¹ El collector del Gironès que va enviar aquesta cançó a En Milà va grafiar-ho bàrbarament *xamada*.

² Usar *gema* o *iema* en aquestes accs. és, doncs, un castellanisme com una casa, i així ha de qualificar-lo tothom sense palliatius, excuses ni condiciona-

ments. Fou una idea infortunada, explicable per condescendència personal a algun pastisser, la d'admetre *gema* en el Dfa. per anomenar una pasta o dolç sense tradició en la nostra antiga i prestigiosa pastisseria. Castellanisme que voto per esborrar del diccionari. Hi ha, doncs, preciosos que miren *rovell* severament? ¿No seria millor usar amb aquest sentit *rovellola*, més viu i de bell ressò catalanesc? —

³ No assegurem que no sigui semiculte: ja apareix en Frontó i Apuleu, però és també dels bons autors medievals: *gemmae aureae* en Voragine (ed. Graesse, p. 461) que les *VidesR* tradueixen per «vestiment ornat ab --- launes d'or» (156v2).

Gembí, només en un doc. mall. de 1388 (tres cops) per a cert recipient: potser alteració de (*l*)*lambí* per *ALAMBI*, vista la freqüència de les variants fonètiques mallorquines en *z*-dels mots en *l*.

Gembla, V. *atzembla*

GEMEGAR, mot peculiar del català i alguns parlars aragonesos i occitans dels Pirineus, d'un ll. vg. *GEMĪCARE, derivat de GEMĒRE id., probablement amb el matís de 'emetre sons planyívols, somicar gemegament'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, *VidesR*.

«Sent Ambrosi --- li dix que no entràs en l'esgleya --- Per aquestes paraules l'emperador, obedient, ploran e *gemegan* se-n tornà a son palau», f° 97r1, n. 8 (*gamegan* ms. B, trad. *gemens* de l'original llatí); «Lansalot, pus est dur què pera --- lu<n>ya-t d'aqèsta santa asglèya qui és del Sant Pare---. E cant él hóf a<s>ò parlar --- sí-s partí de laíns tantost mantinent, molt sospirant e *jamagant* dè cor e dè hul<l>s ---», Reixac (*Questa*, 46.34); també en altres clàssics del S. XIV (BMetteg, Genebreda, que escriu *jamegues*, p. 62; etc.) i del XV: «los uns anaven deçà, los altres dellà, plorant e *gemegant*, fent molt trist e adolorit comport», JoMartorell (Ag. II, 138); «estar de mala gana --- lo suspir --- *gemegar*: gemere; *gemec*: gemitus; estar pijor ---», OPou (*TbPu*).

Reapareix el mot, en tots els tons literaris, quan arriba la Renaixença: «pels riberencs herbatges, com un ruxat de perles, / festívol saltirona l'aucell del paradís, / ou-s'hi glosar joyosos sinsonts y esquivés merles, / y a estones *gemegar-hi* lo tort anyoradís», «de gom a gom quan s'umple l'espai de fumerella / y 's fon d'un cap a l'altre la serra de cremor, / sota'l mantell de flames que l'huracà flagella, / la terra adolorida *gemega* com un cor», «y esmarletant de timbes y grops aquelles terres, / escresant les montanyes, llevant als puigs lo front, / un mauseol alçà-li, de serres sobre serres / que, mal arrestellades, fan *gemegar* lo món», Atl. (84, 56, 68).

Fins avui segueix essent el mot d'ús general a les terres catalanes, sense variació (per al val, infra) fins a les Illes, àdhuc Eiv. («gemir, quejarse», PzCabr.) i el Maestr. i PnaCast. (*gemegar*, GaGirona, Voc., 372), i no es coneix altre mot que s'hagi usat en català. Més que més es fa notar el fet que totes les altres llengües romàniques hagin restat fidels al mot llatí clàssic GĒ-